

# WOORDWIJS

## Profeteren in het Oude Testament

L. Sollie

Waarom denkt u als u probeert zich een profeet voor te stellen? Een man in een ruige jas die zich wat vreemd gedroeg en zich maar zelden onder het volk begaf? Zulke profeten zijn er inderdaad geweest, maar het geldt zeker niet voor hen allen. In deze bijdrage leest u iets over hun roeping, hun manier van optreden, welke boodschap zij brachten, hoe zij die van God ontvingen en hoe men ware en valse profeten moest onderscheiden.

Maar graag begin ik met een citaat uit de roman *Een leeuw op de weg* van Jaap Zijlstra. De hoofdpersoon van de roman is de naamloze profeet uit 1 Koningen 12, die in dit verhaal Ahira heet. Het boek boeide mij bijzonder en bracht mij onder de indruk van de taak die de HERE aan de profeten gaf om zijn wil aan zijn volk bekend te maken. Het citaat is een vrije beschrijving van wat we lezen in 2 Kronieken 11:1-4.

*'Er verzamelde zich een groot en overmoedig leger. Rehabeam trok zelf mee ten strijde. De strijdswagens van Salomo en zijn duizenden paarden kwamen nu in het veld. Snelle verspieters meldden dat er een paniektoestand heerste in Sichem. In allerijl was men de muren van de stad aan 't versterken. Jerobeam had zijn oude vak weer opgenomen. Hij zwaait nu de troffel in plaats van de scepter, schertsten de Judeeërs. En zeker van de overwinning trok het leger in de richting van Sichem.*

*Ahira reed in de voorste gelederen. Hij was er getuige van hoe een man, barbevoets en ongewapend, het leger een halt toeriep. Semaja, de profeet, stond midden op de weg, onverzettelijk, en liet zijn stem horen. Zo zegt Jahwe, gij zult niet strijden tegen uw broeders, de Israëlieten. Keert terug, een ieder naar zijn huis, want Ik ben het die Israël aan stukken gescheurd heb.*

*Rehabeam wendde zich in het zadel, schreeuwde bevelen en heel de grote legermacht kwam tot stilstand. Toen sprong hij van zijn paard en wilde op de profeet toelopen, maar Semaja was reeds verdwenen. De koning rende een heuvel op, riep de profeet na, het baatte niet, de man Gods keerde niet op zijn schreden terug. De hoofdmannen zeiden: doorgaan. Maar de vorst leende het oor aan Jahwe en gelastte de aftocht. Zwijgend keerde ieder naar zijn woonplaats terug.*

*Niet de teleurstelling om de roemloze afloop was het die Ahira de volgende dagen stil en in zichzelf gekeerd maakte. Steeds weer zag hij voor zich die barbevoeter, die man in zijn ruwe profetenmantel. Zo zegt Jahwe! En hij herinnerde zich het verhaal van de mannen in de wijngaard over Jerobeam. Het was dus maar al te waar dat de profeet Ahira tot Salomo's opzichter gesproken had. Het was maar al te waar dat Jahwe de afgoderij rond Jeruzalem niet door de vingers had gezien. De vredevorst dood, het vrederijk in scherven. En hij, Ahira was zo dwaas geweest zich aan te gorden. Zonder bedenken. Zo zegt Jahwe! Ik ben het die Israël aan stukken gescheurd heb!'*

## Roeping

Profeten waren sprekers die het woord van God doorgaven. Hun werd het woord van God in de mond gegeven (Deut. 18:18, en Jer. 1:9). Zij werden daarom ook wel 'de mond van God' genoemd (Ex. 4:16 en Jer. 15:19).

Soms wordt ons de geschiedenis van hun roeping verteld. Bijvoorbeeld van Amos, Jesaja, Jeremia en Ezechiël. Die roeping kwam naar hen toe door middel van een gezicht of visioen, dat soms ook beschreven wordt. Uit het roepingsvisioen van Jesaja (in Jes. 6:1-13) blijkt heel duidelijk dat de HERE Zich rechtstreeks aan zijn knechten de profeten openbaarde. En dat Hij zijn heiligheid en majesteit en zijn wil aan hen bekendmaakte.

Maar van lang niet alle profeten wordt zo'n roepingsvisioen verteld. Bij Zacharia bijvoorbeeld lezen we alleen dat het woord van de HERE tot hem kwam (Zach. 1:1). Te denken is hier ook aan de naamloze profeten in de boeken Koningen en Kronieken, van wie we soms maar een enkele profetie lezen (vgl. 1 Kon. 12).

Maar één ding is wel steeds hetzelfde: de profeet hoorde het woord van de Here en kreeg de opdracht om dat woord door te geven. Ook in een visioen ging het steeds om het woord van God. Die rechtstreekse openbaring van de HERE overweldigde hem, hij moest wel spreken en de woorden die hij hoorde, doorgeven. Bekend is het woord van Amos: 'De leeuw heeft gebruld, wie zou niet vrezen? De Here HERE heeft gesproken, - wie zou niet profeteren?' (Amos 3:8).

Van Jeremia wordt verteld dat hij het erg moeilijk heeft gehad met zijn roeping tot profeet. Hij ging daarover met de HERE in gesprek (Jer. 1:4-12). Hij werd in dat gesprek door de HERE bemoedigd. Ezechiël zei het met deze woorden: de hand van de HERE was op mij (Ez. 3:22 en 40:1). De roeping was heel persoonlijk.

Er was een directe band tussen God en zijn knecht (Amos 3:7). Profeten zijn vertrouwelingen van God en leven in nauw contact met hun Zender. Het gesprek en de ontmoeting met God heeft in hun leven een grote plaats (Ex. 33v en 1 Koningen 19). Zij wisten zich in hun profeteren geleid door de Geest van God, die over hen kwam en hen in staat stelde het woord van God te spreken (2 Kron. 15:1 en 24:20). Door de Heilige Geest gedreven hebben zij van Godswege gesproken, zegt Petrus in 2 Petrus 1:21.

### **Manier van optreden**

Soms traden profeten op in een toestand van geestvervoering (extase). Dat was bijvoorbeeld het geval in de tijd van Samuël: Saul kwam in aanraking met een groep extatische profeten uit Gibeon (1 Sam. 10:5v). Zij werden voorafgegaan door bespelers van muziekinstrumenten. Waarschijnlijk diende de muziek ervoor om hen in extase te brengen en te houden (vgl. 2 Kon. 3:15). Dit profeteren was waarschijnlijk niet zozeer het doorgeven van een boodschap van God, maar meer het verheerlijken van God. Te denken is ook aan het optreden van de zeventig oudsten en van Eldad en Medad in de woestijn in Numeri 11:25-29. Ook de uitdrukking dat de hand van de HERE op hen kwam, wijst op een extatische toestand (Jes. 8:11 en Ez. 1:3).

In de tijd van Elia en Elisa kwamen profeten voor die in groepen samenleefden - de zgn. zonen der profeten (1 Kon. 18:4). Ook verzamelden profeten wel leerlingen om zich heen. Dat is bijvoorbeeld zo bij Jesaja (8:16). Waarschijnlijk waren dat leerlingen die de woorden van de profeten verder verkondigden en later schriftelijk verzamelden (de rol van Baruch in Jer. 36). Met symbolische handelingen. Jesaja loopt drie jaar ongekleded en barrevoets door de straten van Jeruzalem (Jes. 20:1). Jeremia verbindt zijn prediking in een bepaald geval aan een bedorven gordel (Jer. 13:1-11) en een andere keer loopt hij met een juk op zijn schouders (Jer. 27:1v).

Deze symbolische handelingen dienen om de prediking zichtbaar voor te stellen en haar zo meer indruk te laten maken. Sprekende voorbeelden daarvan vinden we ook in Hosea's huwelijksleven (Hos. 1-3), als zichtbare prediking van de verhouding tussen God en zijn volk en in de voorstellingen die Ezechiël moest afbeelden (Ez. 4, 5 en 12).

Maar in verreweg de meeste gevallen trad de profeet met de prediking van de boodschap die hem door God gegeven was. Heel direct brachten zij dit woord onder de aandacht van de mensen tot wie zij gezonden waren. Dat waren individuele personen (Natan bij David) of ook het gehele volk (Jeremia's prediking op het tempelplein).

Er is een groot verschil in de vorm en de stijl waarin zij hun boodschap verkondigd hebben. Voor een deel hangt dat af van de persoonlijkheid van de profeet. Amos, de schapenfokker uit Tekoa spreekt ruiger dan Jesaja, de geleerde. Maar zij traden altijd op als gezanten van God en begonnen hun boodschap vaak met: 'zo zegt de HERE' of: 'aldus luidt het woord van de HERE'.

### **De boodschap**

De profeten riepen in hun prediking op tot gehoorzaamheid aan God, tot gerechtigheid en liefde. Zij beloofden zijn heil, wanneer het volk op God zou vertrouwen en zijn wil zou volbrengen.

Maar evengoed kondigden zij Gods gericht aan over afval, afgodendienst en ongehoorzaamheid. Zij spraken over de dag des HEREN, de dag van Gods gericht (Jes. 2:12 en Sef. 1:15), maar waren ook verkondigers van het komende vreedrijk en van de komst van de Messias (Jes. 8:23v en Micha 5:1v). In hun prediking kwam steeds naar voren dat de HERE Zich wel aan zijn volk verbonden had uit genade, maar dat Hij niet van hen of van hun eredienst afhankelijk was. Hij is de Heilige God die geen afgoden naast Zich verdraagt. Jesaja 40 is een ontroerend voorbeeld van de heiligheid, de barmhartigheid en de gerechtigheid van de HERE. De profeet mocht spreken over de trouw van God. Ondanks zijn oordelen over Israël laat Hij zijn volk niet los, maar belooft het een nieuwe toekomst, die door Hem zal worden verwerkelijkt. In dat verband spraken de profeten ook over het wereldbestuur van de God van Israël: Hij heeft alle dingen in zijn hand.

In het spreken van de profeten openbaarde God Zich in zijn persoonlijke en levende verhouding tot het volk. Zij spraken vaak zo dat het erop leek alsof hun boodschap al werkelijkheid was geworden. Kenmerkend is in dit verband de bekende uitspraak van Jesaja 55:11: 'Alzo zal mijn woord, dat uit mijn mond uitgaat, zijn: het zal niet leeg tot Mij wederkeren, maar doen wat Mij behaagt, en dat volbrengen waartoe Ik het zend'.

### **Doel van hun profeteren**

Door zijn knechten de profeten leidde God het leven van zijn volk. Hij maakte Zich door hen aan zijn volk bekend en leerde hun zijn wil. Zijn woord beheerste de geschiedenis die Hij met zijn volk ging (Hebr. 1:1). David kreeg op beslissende momenten het woord van God te horen. Door de profeten gaf God aanwijzingen. Steeds weer bezocht God met zijn woord het volk. Hij is daarin zeer trouw geweest. Ook waren er tijden waarin openbaring schaars was; als God weigerde te spreken, was dat een bewijs van zijn toorn (1 Sam. 3:1).

Gods woord had altijd het heil van zijn volk tot doel. Het was niet mis te verstaan of dubbelzinnig. De vervulling van dat woord was ook nooit vanzelfsprekend. Dat bleef altijd in de macht van God. Hij kon het profetische woord ook terugnemen (vgl. Jona). Hij kon de gebeden verhoren. Het doel van het werk van de profeten was: bij Israël het besef levend te houden dat hun God - in onderscheid van de afgoden - een levende God is, Die zijn volk voorgaat en leidt en aan Wie men zich toevertrouwen kan.

### **Hoe kregen ze hun boodschap van God**

Dat de God van Israël de levende God is, hebben de profeten ook zelf ondervonden. Zij kregen hun boodschap rechtstreeks van hun Zender. Zij hoorden Hem spreken en kregen de opdracht dit woord door te vertellen. Ook wanneer zij daarbij een visioen te zien kregen, bleef de inhoud van het woord dat erbij uitgesproken werd, het belangrijkste. Een visioen (of gezicht) duidt een visueel beeld aan, dat men in wakende toestand ontving. Dat de profeten vaak in visuele beelden de Godsspraak ontvingen, blijkt bijvoorbeeld uit de visioenen van Amos (7-9) en Zacharia (de nachtgezichten, 1-6).

Ook de droom kan openbaringskarakter hebben, maar bij de profeten speelde dit geen grote rol. Jeremia was er niet positief over; hij veronderstelt deze blijkbaar speciaal bij valse profeten (Jer. 23:25-32) en noemt de droom wel 'het gezicht van hun eigen hart' (23:16).

### **Onderscheid ware en valse profeten**

Hiermee komen we bij het laatste. Er traden ook valse profeten op. Een voorbeeld daarvan is Sidkia, de zoon van Kenaäna uit 1 Koningen 22. Waarschijnlijk was hij een van de profeten die koning Achab in dienst had en die door hem onderhouden werden. Omdat zij van hem afhankelijk waren, spraken zij naar de mond van hun heer. Zij werden daarom ook wel broodprofeten genoemd. Hun boodschap brachten zij vaak op dezelfde manier als de profeten van de HERE. Mozes wijst er in Numeri 16:28 al op waaraan men het woord van de HERE kan herkennen: 'Hieraan zult u weten dat de HERE mij gezonden heeft om al deze daden te doen, en dat het niet mijn bedenksel is'. Valse profeten spraken uit en naar hun eigen hart, een profeet van de HERE gaf het woord van zijn Zender door. Hij deed dat ook wanneer hij zelf niet begreep wat precies de bedoeling was. Dat zal zeker het geval geweest zijn wanneer zij moesten profeteren over de Messias, die gezalfde Koning die komen zou om zijn volk te verlossen. Zij hebben daarnaar gezocht en gevorst, zegt Petrus in 1 Petrus 1:10v. De HERE nam hen in zijn dienst om zijn woord door te geven. Het viel hun vaak moeilijk en zij hebben ertegen opgezien. Om hun woord zijn ze vervolgd en belasterd, Jeremia vervloekte zelfs zijn geboortedag. Maar de Geest van God nam hen in beslag en sprak door hen.

En door hun woord leidde de HERE zijn volk dat Hij zo liefhad. Aan dat woord moest Israël gehoorzaam zijn om het beloofde heil te ontvangen en op dat woord mocht en kon men ook vertrouwen. De HERE God zelf sprak door zijn profeten en leidde zijn volk als een Vader naar de dag van de Christus.

### **Bespreekpunten**

1. De betekenis van het visioen (of gezicht) voor de profeet en voor zijn hoorders.
2. De mogelijkheid of onmogelijkheid voor de hoorders om de betrouwbaarheid van de profetische boodschap na te gaan.
3. De bewogenheid van de Here Jezus Christus over de verwerping van het profetisch woord in Matteüs 23:37.
4. De functie van profetische oordeelsprediking.
5. De betekenis van de vaak onbekende volkerenprofetieën in bijv. Jeremia 46-51.

### **Literatuur over profeten**

*Bijbels Handboek*, deel 2a, Oude Testament, Kampen 1982 (p. 362-364).

*Christelijke Encyclopedie*, 1e of 2e druk (onder het woord: Profeten).

### **Schetsenbundels over profeten**

M. Boertien, *De profeet Jeremia*, Kampen 1987 (6 radiotoespraken).

H.P. Dam, *Jesaja, de Redder komt!* Barneveld 1995.

P. Lok, *De kleine profeten*, 5e druk, Barneveld.

H.M. Ohmann, *Een woord gesproken op zijn tijd*, Franeker.

H.J. Room, *Jona, profeet van God*, Barneveld 1994.

Jaap Zijlstra, *Een leeuw op de weg*, Kampen 1966 (roman).

